

Kommittédirektiv

Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap

**Dir.
2008:67**

Beslut vid regeringssammanträde den 22 maj 2008

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare ska ta fram ett förslag på en långsiktig nationell strategi för en kvalitetshöjande kompetensuppbyggnad och utveckling av samhällets erbjudande av stöd och hjälp till kvinnor och män i deras föräldraskap. Utredaren ska i detta sammanhang utreda hur samhällets erbjudande om stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap kan förbättras och ytterligare utvecklas. En central aspekt i utredningsarbetet ska vara att på såväl regional som lokal nivå utveckla samarbetet och samverkan mellan verksamheter och organisationer som har föräldrar som målgrupp. Utgångspunkten för utredarens förslag ska vara frivillighet. Strategins övergripande mål ska mot denna bakgrund vara att föräldrastöd ska erbjudas kontinuerligt under barnets hela uppväxttid. I uppdraget ingår att ge förslag angående:

- definition på begreppet föräldrastöd
- mätbara del- och etappmål
- insatser för att informera, stödja och hjälpa föräldrar i deras föräldraskap
- modell för utbildning av utbildare i evidensbaserade metoder
- berörda aktörer, däribland den ideella sektorn
- roll- och ansvarsfördelning berörda aktörer emellan
- uppföljning och utvärdering av del- och etappmål.

Uppdraget ska redovisas senaste den 1 december 2008.

Bakgrund

Den 13 mars 2008 beslutade regeringen att överlämna propositionen En förnyad folkhälsopolitik (prop. 2007/08:110) till riksdagen. I enlighet med regeringsförklaringen 2007 ligger fokus i propositionen särskilt på åtgärder för barns hälsa och föräldrastöd. Regeringen slår fast att det generella föräldrastödet och hjälpen bör utvecklas och utvidgas till att omfatta barnets hela uppväxttid samt att de föräldrastödsmetoder som används bör vara evidensbaserade.

I betänkandet Stöd i föräldraskapet (SOU 1997:161) uppmärksammas bl.a. behovet av ett generellt föräldrastöd under barnets hela uppväxttid, att föräldrar med utländsk bakgrund vars barn ofta möter flera kulturer har särskilda behov av kunskap och att föräldrar med barn med funktionsnedsättning bör erbjudas kompletterande stöd anpassat efter deras behov.

Stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap är särskilt viktigt ur folkhälsosynpunkt och utifrån barnets rätt till goda och trygga uppväxtförhållanden. Goda relationer mellan barn och föräldrar ökar möjligheterna till en god hälsa under hela livet. Föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppföstran och utveckling och ska utifrån familjens livssituation och barnets behov se till hans eller hennes bästa. Föräldrarna är också viktiga förebilder för sitt barn.

Samhället har en viktig uppgift i att stödja och, när det finns behov, komplettera föräldrarna under barnets hela uppväxt. Ett tidigt och brett generellt föräldrastöd kan förebygga framtida problem hos barnet, både hälsorelaterade och sociala, liksom problem i föräldrarnas parrelation.

Uppdraget

Utredaren ska ta fram förslag till en långsiktig nationell strategi för en kvalitetshöjande kompetensuppbyggnad och utveckling av samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap. Utredaren ska därvid utreda hur samhällets erbjudande om stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap kan förbättras. I folkhälsopropositionen anges att det övergripande målet är att

alla föräldrar bör få stöd, hjälp och möjlighet till utbildning i den utsträckning som de behöver för att klara vardagen med sitt barn. Vidare anges att föräldrastödet ska erbjudas alla föräldrar med barn upp till 18 år. Metoden för att uppnå detta mål ska vara att utveckla samverkan mellan verksamheter och organisationer, ideella som andra, som har föräldrar och/eller barn och ungdomar som målgrupp på regional eller lokal nivå.

Utredaren ska definiera begreppet föräldrastöd. Det ska ske efter dialog med representanter från relevanta aktörer (se Samarbete och redovisning av uppdraget). En gemensam problemförståelse är viktig för att samverkan ska kunna fungera. Det är värdefullt med en samsyn om grundläggande begrepp och vad föräldrastödet ska syfta till. Det är därför viktigt att det finns en gemensam teoretisk utgångspunkt. Likaså är det viktigt att ha en kunskapsbas om risk- och skyddsfaktorer och vilka insatser som är verkningsfulla m.m. FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) är en gemensam värdegrund att utgå ifrån.

Vidare är det viktigt med tydlighet kring målgruppen för samverkan, vilka problem man vill angripa, roller och förväntningar på alla medverkande parter, gränser mellan kompetensområdena samt samverkansrutiner.

Utredaren ska föreslå mätbara del- och etappmål för att nå det övergripande målet. Därutöver ska utredaren föreslå vilka åtgärder som krävs för att nå dessa mål. Slutligen ska utredaren föreslå vilka aktörer som ska ansvara för respektive föreslagen åtgärd. I den delen är det särskilt angeläget att föräldrastödet får en struktur som säkerställer att även ideella och alternativa verksamhetsformer involveras. Utredarens förslag kan avse vilka former av föräldrastöd som kan erbjudas, hur föräldrastödet ska göras tillgängligt för föräldrar med barn i olika åldrar och vilket ansvar olika aktörer har. Utredaren ska avslutningsvis lämna förslag på hur, och av vem, strategin kan följas upp och utvärderas.

Utgångspunkter i framtagandet av strategin

Utredaren ska i arbetet med att ta fram en nationell strategi om föräldrastöd beakta nedan angivna utgångspunkter.

Frivillighet och tillgänglighet

Föräldrastödet ska vara frivilligt att ta emot och bygga på föräldrarnas behov och intresse samt bidra till ett positivt föräldraskap. Det ska vara tillgängligt för såväl mammor som pappor. Internet-baserade lösningar kan vara ett sätt att öka tillgängligheten. Stödet ska lämnas av den aktör som är mest lämpad, gärna med ett betydande inslag av ideella aktörer och alternativa verksamhetsformer. Det är ytterst angeläget att stödet organiseras så att föräldrarna upplever att de får tillgång till ett frivilligt stöd och att de inte blir granskade eller kontrollerade.

Barnperspektiv

Föräldrastödet ska utgå från barnets rättigheter och från det gemensamma föräldraskapet och ansvarstagandet. Syftet med föräldrastödet är inte att samhället ska ta över barnets fostran. Tvärtom, syftet är att erbjuda föräldrarna det stöd och den hjälp de kan behöva för att bättre klara av föräldraskapet. Information om barnets rättigheter i olika sammanhang ska vara en viktig del av föräldrastödet, varför även hög barnkompetens fordras av berörda aktörer.

Ett barnperspektiv innebär också att barn och unga ska vara delaktiga och ha möjlighet att komma till tals i frågor som berör dem och att deras åsikter ska tillmätas respekt. Utredaren ska därför på så sätt som utredaren finner lämpligt höra och samråda med barn och unga i olika åldrar om hur de ser på föräldrars behov av stöd och hjälp i sitt föräldraskap och hur stödet kan utvecklas.

Föräldrastöd ska utformas så att kvinnor och män i lika hög grad ska vilja medverka, antingen individuellt eller i grupp. Det handlar om att utveckla en pedagogiskt inriktad verksamhet som fokuserar på att stödja och utveckla positiva sidor hos föräldrar och som bygger på evidensbaserade metoder som främjar

goda relationer mellan föräldrar och barn. Vidare ska stödet utgå från ett helhetsperspektiv, dvs. familjens situation, relationer till andra barn och vuxna, barnets ålder och mognad, uppväxtförhållanden, skolsituation och fritidssituation, tillgång till kultur och eget skapande, barnets fysiska och psykiska hälsa samt förhållanden i det omgivande samhället. Dessa förhållanden ska ses i ett sammanhang, där de olika delarna ömsesidigt påverkar varandra. Frågor om hur parrelationen påverkas och hur den kan utvecklas har en naturlig plats i sammanhanget.

Särskilt angelägna hälsoområden

I föräldrastödet ska ingå information om barns behov av att få knyta an till sina föräldrar i en lugn, harmonisk och utvecklande miljö. Barnets upplevelse av tilltro till sin egen förmåga, barnets självkänsla och att barn inte ska utsättas för kränkningar är viktiga frågor när man ser till barnets psykiska hälsa. Andra hälsoaspekter rör säkerhetsfrågor och åtgärder för att minska antalet barnolycksfall, att barn ska få näringsriktig och varierad kost samt behovet av att främja fysisk aktivitet hos barn och unga. Ett föräldrastöd ska bidra till kunskap om konsekvenserna av våld mot barn, exempelvis konsekvensen av att skaka spädbarn, och motverka såväl hot om som faktiskt våld, psykiskt och fysiskt, samt uppmärksamma föräldrar på att våld mot barn inte är tillåtet.

Vissa grupper av föräldrar har särskilda behov

Vissa grupper av föräldrar nås i mindre utsträckning än andra av dagens stödinsatser. Det framtida föräldrastödet ska bidra till att väcka intresset även hos föräldrar som från början inte är lika motiverade eller intresserade. Det kan handla om upprepade erbjudanden eller erbjudanden särskilt utformade för att passa vissa grupper av föräldrar. Exempel på sådana är pappa- och mammagrupper, grupper för ensamstående föräldrar och föräldrar med utländsk bakgrund samt grupper för föräldrar till barn med funktionsnedsättning som bör erbjudas stöd anpassat efter deras behov.

Ett föräldrastöd ska skapa möjligheter för föräldrar att utbyta erfarenhet med varandra och ge dem möjlighet att utifrån sina behov skapa nätverk och diskutera på vilket sätt de behöver ett mer utvecklat föräldrastöd. Föräldrarnas kunskap och erfarenhet ska tas tillvara.

Öka användningen av evidensbaserade metoder

Förebyggande och hälsofrämjande folkhälsoarbete bör vara evidensbaserat. Det innebär att den hjälp och det stöd som erbjuds föräldrar bör bygga på bästa (mest tillförlitliga) kunskap baserat på aktuell forskning och beprövad erfarenhet. Evidensbaserade föräldrastödsmetoder är vanligtvis strukturerade och följer ett utprovat schema eller manual för hur stödet ska genomföras. Det är även viktigt att uppföljning och utvärdering av pågående stödinsatser till föräldrar utvecklas och stimuleras.

Utveckla samverkan på regional och lokal nivå

Det framtida föräldrastödet ska utgå från befintliga strukturer och resurser på regional och lokal nivå. Samverkan och/eller utbyte av erfarenheter mellan aktörer – i alla sektorer – som har föräldrar som målgrupp ska utvecklas. Samverkan behövs för att undvika att föräldrar och deras barn slussas mellan olika in-ter och externa verksamheter. Samverkan behövs också för att åstadkomma *samtidiga och samordnade* insatser från olika verksamheter som svarar mot föräldrarnas och barnets eller den unges behov. Ett sätt att hantera samverkan är att använda sig av en samordnare, koordinator eller dylikt som kan hålla samman alla kontakter.

Ett exempel på en väl fungerande samverkan är familjecentraler eller liknande verksamheter, där mödra- och barnavårdscentralen samverkar med kommunala verksamheter som förskoleverksamhet, skola, skolbarnsomsorg och socialtjänst samt, i vissa kommuner, med både den privata och den ideella sektorn.

Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att kartlägga familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter samt sammanställa befintliga utvärderingar och rapporter om dessa

verksamheter. Rapporten Familjecentraler – Kartläggning och kunskapsöversikt (2008-131-16)) utgör ett värdefullt underlag i detta sammanhang.

En välfungerande elevhälsa är viktig i arbetet med att förebygga psykisk ohälsa bland barn och ungdom. Ungdomsmottagningarna har även stor betydelse då en stor del av verksamheten ägnas åt stöd och hjälp till ungdomar i deras psykoemotionella utveckling.

Förutsättningarna för föräldrars möjligheter att ta del av ett utvecklat familjestöd skiljer sig åt i olika regioner. Tillgången till offentlig och annan service ska vara god i hela landet. Det är angeläget att familjestödet organiseras så att landsbygdens villkor och förutsättningar beaktas.

Statens folkhälsoinstitut bistår med kunskapsunderlag

För att bistå utredaren med kunskap om aktuellt föräldrastöd har regeringen uppdragit åt Statens folkhälsoinstitut att kartlägga det föräldrastöd som ges inom mödrahälsovården, barnhälsovården, förskolan och skolan samt att genomföra en behovsanalys av vilket stöd och vilken hjälp i föräldraskapet som föräldrar efterfrågar. Vidare ska institutet pröva och värdera olika tillvägagångssätt för utbildning av utbildare i olika evidensbaserade föräldrastödsmetoder för relevanta yrkesgrupper i kommuner och landsting. Resultaten från såväl kartläggning, behovsanalys och utbildningsprojekt ska fortlöpande redovisas till utredaren (regeringsbeslut den 29 april 2008).

Samarbete och redovisning av uppdraget

Utredaren ska sträva efter att skapa en öppen dialog och bedriva sitt arbete i nära samarbete med representanter från hälso- och sjukvården däribland mödra- och barnhälsovården, förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen, socialtjänsten, studieförbund, frivilligorganisationer och andra viktiga aktörer samt representanter för Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Statens skolverk och Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap. Sveriges

Kommuner och Landsting är en viktig part i sammanhanget. Utredaren ska även på lämpligt sätt samråda med barn och unga.

Utredaren ska även, vid behov, inhämta synpunkter från andra relevanta aktörer för att ta fram förslag på konkreta åtgärder.

Resultaten av Statens folkhälsoinstituts kartläggning och behovsanalys samt prövning och värdering av olika tillvägagångssätt för ”utbildning av utbildare” ska utgöra underlag för utredaren i arbetet med att ta fram strategin för föräldrastöd.

Utredaren ska i sitt arbete ta till vara internationella kunskaper och erfarenheter inom området.

Barnkonventionen och dess grundläggande principer ska utgöra en utgångspunkt i arbetet. Arbetet ska även präglas av ett jämställdhetsperspektiv. All statistik ska vara könsuppdelad om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Utredaren ska föreslå möjliga stimulansåtgärder avseende föräldrastöd inom ramen för den folkhälsopolitiska satsningen de kommande åren, i enlighet med propositionen En förnyad folkhälsopolitik (prop. 2007/08:110).

Utredaren ska beräkna de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som läggs fram. Om förslagen innebär kostnadsökningar för stat respektive landsting och kommun ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras enligt vad som anges i 14 och 15 §§ kommittéförordningen (1998:1474).

Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2008.

(Socialdepartementet)